

A MAGYARORSZÁGI MUNKAPIAC 2017-BEN

BAKÓ TAMÁS & LAKATOS JUDIT

A gazdasági környezet alakulása
Munkaerő-kínálat, foglalkoztatottság
Munkaerő-kereslet és munkaerő-tartalék
Kereset, munkajövedelem
Hivatkozások

A GAZDASÁGI KÖRNYEZET ALAKULÁSA

A magyar gazdaság bruttó hazai terméke 2017-ben 4,1 százalékkal nőtt az előző évhez képest. A növekedés gyorsulására leginkább a kedvező kamatkörnyezet, a bővülő hitelezés és a széles körben elérhető uniós források hatottak. A GDP növekedése alapvetően a belső felhasználás növekedésére vezethető vissza, ami megmutatkozott az export növekedését meghaladó importdinamikában is. Mindazonáltal a gazdasági növekedés szerkezete kiegyensúlyozott volt: termelési oldalról nézve a feldolgozó ipar, az építőipar és a szolgáltató ágazatok – döntően a vendéglátás és az infokommunikáció – teljesítménye volt kiemelkedő, míg felhasználási oldalról nézve a fogyasztás és a bruttó állóeszköz-felhalmozás járult hozzá leginkább a növekedéshez. A beruházások volumene 16,7 százalékkal emelkedett tavaly, s ez 2000 óta a második leggyorsabb éves növekedési ütem (MFB, 2018). Kedvező, hogy a beruházások élénkülése széles körű volt, és az egyes ágazatokat tekintve csak az adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység nemzetgazdasági ág esetében volt stagnálás, a többi iparágban bővülés következett be, a leggyorsabban az oktatási beruházások nőttek (67,1 százalékkal), ami hosszú távú munkapiaci hatását tekintve öröndetes.

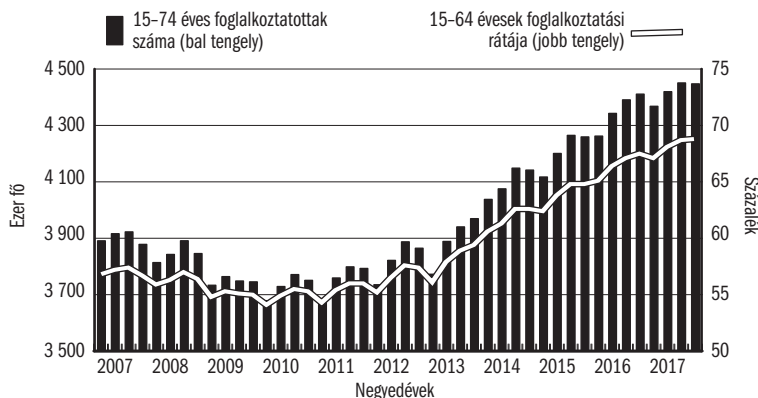
Összességében a 2017-et jellemző gazdasági környezet – különösen a viszonylag dinamikus gazdasági növekedés és a kedvezőtlen demográfiai folyamatok – feszessé tette a munkapiacot, a munkaadók fokozódó toborzási nehézségekkel néztek szembe, és így több ágazatban javult a munkavállalók alkupozíciója.

MUNKAERŐ-KÍNÁLAT, FOGLALKOZTATOTTSÁG

2017-ben a KSH lakossági megkérdezésen alapuló reprezentatív adatgyűjtése (a munkaerő-felmérés, a továbbiakban: KSH MEF) szerint a foglalkoztatottak¹ száma éves átlagban elérte a 4 millió 421 ezret (*1. ábra*), ami még mindig számottevő 1,6 százalékos növekedést jelentett az előző évihez képest. Az év folyamán a munkaerő-tartalékok elapadásának következtében a foglalkoztatás bővülésének üteme azonban folyamatosan lassult, és az éves növekedés mértéke is jelentősen elmaradt a 2016. évi 3,4 százalékostól.

¹ A KSH MEF azt tekinti foglalkoztatottnak, aki a vonatkozási héten legalább egy óra jövedelemszerző munkát végzett, vagy volt olyan munkája, amelyről csak ideiglenesen volt távol. A születési szabadság ideiglenes távollétnek minősül, viszont az anyasági ellátás valamely formáját igénybevevők a jelenlegi módszertan szerint csak akkor minősülnek foglalkoztatottnak – függetlenül attól, hogy van-e munkahelyük, vagy nincs –, ha az ellátás igénybevétele mellett ténylegesen is végeznek jövedelmet eredményező munkát.

1. ábra: A foglalkoztatottak létszáma és a 15–64 éves népesség foglalkoztatási rátája, 2010–2017

Forrás: KSH MEF.

A pótlólagos munkaerő egyik forrását 2017-ben is az öregségi nyugdíjkorhár lépcsőzetes emelésének következtében a munkaerőpiacon maradó „plusz” korosztály, a másikat a tágabb értelemben vett munkaerő-tartalék kategóriába tartozók (munkanélküliek, dolgozni szándékozó inaktívok, közfoglalkoztatottak) jelentették. Ha a kormányzati várakozásoknál lényegesen kisebb mértékben is, de nőtt a nyugdíj mellett dolgozók és a diákmunkások száma. Az elmúlt években a gyermekgondozási díjra való jogosultság kritériumrendszerében bekövetkező változtatások szintén a forrásbővítést szolgálták azzal, hogy anyagilag érdekeltté tették az érintetteket a mielőbbi munkaerőpiaci visszatérésben. A többletmunkaerő iránti – nehezen kielégíthető – igény ugyanakkor a gazdaság számos területén egyre fokozottabb. Kérdés, hogy ez, valamint az élőmunka növekvő költsége mennyire gátolja majd az új termelőkapacitások Magyarországra telepítését, illetve hogy ösztönzi-e – és milyen mértékben – az emberi munkát helyettesíteni tudó technológiák terjedését. Az egyes területeket különösen erőteljesen sújtó munkaerőhiányhoz a „hagyományos” okok (külföldi munkavállalás, magasabb kereset jellemezte ágak elszívó ereje) mellett 2017-ben a fizetőképes keresletnek a – keresetek dinamikus reálérték-növekedése miatti – többlete és az ebből adódó többlet-munkaerőszükséglet (mely a kereskedelmet és a szolgáltatásokat egyaránt érintette) is hozzájárult.

A többéves javuló tendencia eredményeként 2017-ben a 20–64 évesekre számított hazai foglalkozási ráta, amely 2014-ben még csak 66,7 százalék volt, elérte 73,3 százalékot,² 1,1 százalékponttal meghaladva ezzel az Eurostat által publikált uniós átlagot úgy, hogy a férfiak 81 százalékos rátája 3 százalékponttal magasabb, a nők 65,7 százalékos rátája pedig 0,8 százalékponttal alacsonyabb volt az EU28 átlagánál. A foglalkoztatási ráta tekintetében kevesebb mint egy évtized alatt sereghajtóból a középmezőny tagjává vált Magyarország. A ráta ilyen nagyarányú javulásához azonban a foglalkoztatotti létszám

² A 2020-ig elérendő célmutató 75 százalék.

felfutása mellett az is hozzájárult, hogy a – nevezőt jelentő – népességszám folyamatosan csökkent, ami 2017-ben a 20–64 évesek foglalkoztatási rátájának előző évhez viszonyított 1,8 százalékpontos javulásból mintegy 0,8 százalékpontot magyarázott.

A korábbi éveket jellemző erőteljes – és a foglalkoztatással kapcsolatos mutatók javulásához jelentősen hozzájáruló – növekedés után 2016-ban a közfoglalkoztatottak száma lényegében stagnált, 2017-ben pedig, a kormányzati szándéknak megfelelően, csökkent (1. táblázat).

**1. táblázat: A foglalkoztatottak létszámának alakulása
néhány fontosabb ismérv szerint**

	Foglalkoztatottak száma (ezer fő)		Változás	
	2016	2017	ezer fő	százalék
Összesen				
Férfi	2362,5	2417,3	54,8	102,3
Nő	1989,1	2004,1	14,9	100,7
A MEF-ben megadott típus				
Belföldi elsődleges munkaerőpiac	4014,3	4117,8	103,4	102,6
Közfoglalkoztatás	220,9	194,0	-26,9	87,8
Külföldi telephely	116,4	109,6	-6,8	94,2
Régió				
Budapest	840,3	845,3	5,0	100,6
Pest	565,6	578,0	12,4	102,2
Közép-Dunántúl	487,9	498,7	10,8	102,2
Nyugat-Dunántúl	457,0	469,6	12,6	102,8
Dél-Dunántúl	370,7	369,3	-1,5	99,6
Észak-Magyarország	466,6	474,8	8,1	101,7
Észak-Alföld	613,9	631,1	17,2	102,8
Dél-Alföld	549,5	554,8	5,2	100,9
Státus				
Alkalmazott	3884,4	3964,4	80,1	102,1
Társas vállalkozás, szövetkezet tagja	148,0	156,8	8,8	105,9
Vállalkozó, önálló és segítő családtag	319,3	300,2	-19,1	94,0
Korcsoport				
15–24	301,1	302,6	1,5	100,5
25–39	1569,4	1550,8	-18,6	98,8
40–59	2207,0	2267,2	60,2	102,7
60+	274,1	300,8	26,7	109,8

Forrás: KSH MEF.

Emellett – legalábbis a KSH munkaerő-felvételében szereplő háztartások tagjai közül – az előző évinél kevesebben vállaltak külföldön munkát. Így a hazai elsődleges munkaerőpiacon foglalkoztatottak száma 2,6 százalékkal, azaz egy százalékponttal jobban nőtt, mint a teljes foglalkoztatotti létszám. A férfiaknál a javulás nagyobb arányú volt, mint a nőknél, feltehetően azért, mert a kizárólag nők számára lehetővé tett 40 éves munkaviszony utáni nyugdíjba vonulás következtében a nőknél csak gyengén érvényesül a nyugdíjkorhatár

fokozatos emelésének kínálatbővítő hatása.³ A munkaerőpiaci célú belföldi migráció némi erősödésére utal az, hogy a foglalkoztatás azokban a régiókban nőtt erőteljesebben, amelyekben az átlagosnál kisebb volt a munkaerő-tartalék.

A külföldön dolgozóknak a KSH munkaerő-felmérésében megjelenő szegmensét – az elmúlt évek dinamikus létszámnövekedése után – 2016-ban a stagnálás, 2017-ben pedig már enyhe csökkenés jellemezte (2. táblázat).⁴ A háztartás összeírásánál külföldi munkahelyet megjelölők háromnegyede – akárcsak öt évvel ezelőtt – Ausztriában vagy Németországban dolgozott. Az Ausztriában dolgozók háztartásainak többsége a nyugati határ menti megyékben élt, s gyakran az ország más részéből, éppen a külföldi munkavállalás céljából költözött át. Az „ingázó” munkaerő jellegzetes típusa a fiatal vagy középkorú, szakiskolát vagy szakközépiskolát végzett férfi, aki a fogadó országban ipari, építőipari munkát végez, esetleg a vendéglátásban dolgozik.

2. táblázat: A KSH munkaerő-felmérésében a külföldi munkahelyet megjelölők száma célországok szerint, 2017 (ezer fő)

	Ausztria	Németország	Egyesült Királyság	Egyéb ország	Összesen
Összesen	49,3	32,9	10,7	16,7	109,6
Nem					
Férfi	36,7	26,1	7,4	13,0	83,2
Nő	12,6	6,8	3,3	3,7	26,4
Életkor					
15–29	9,1	7,1	3,9	3,5	23,6
30–49	31,3	19,0	5,1	10,9	66,3
50–74	8,9	6,9	1,7	2,3	19,7
Legmagasabb iskolai végzettség					
Legfeljebb alapfokú	4,5	3,6	0,5	1,8	10,4
Középfok, érettségi nélkül	21,6	17,4	2,63	5,2	46,7
Középfok, érettségivel, szakképzettség nélkül	8,3	3,5	2,1	2,2	16,1
Középfok, érettségivel, szakképzettséggel	8,8	5,9	2	4,3	20,9
Felsőfokú	6,1	2,6	3,6	3,26	15,5
Munkáltató ágazati besorolása					
Ipar, építőipar	17,4	20,6	2,2	7,3	47,5
Kereskedelem, szállítás, raktározás	9,4	4,8	2,5	3,3	20,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	11,1	3,5	3,8	2,3	20,7
Többi ágazat	11,4	4,0	2,2	3,7	21,3

Forrás: KSH MEF.

3 2013. évi bevezetése óta 2017 végéig a kedvezményt közel 200 ezren vették igénybe, azaz éves átlagban mintegy 30 ezerrel csökkent emiatt a potenciális női munkaerő-kínálat.

4 A KSH munkaerő-felmérésében külföldi munkahelyre vonatkozó információ azokról van, akikről a felkeresett háztartások – mint a háztartásuk tagjairól – adatot szolgáltatnak. A külföldön dolgozók MEF által nem felmért létszámát azonban nem lehet többletként figyelembe venni, mivel a teljeskörűsítés keretét adó továbbvezetett népességszám modellje a változó intenzitású munkaerőpiaci migrációnak csak az adminisztratív adatforrásokban megjelenő részével tud számolni, azaz a felszorzáshoz használt népességszám tartalmazhatja az időlegesen külföldön dolgozók egy részét is.

A magyarok külföldi munkavállalására vonatkozó másik adatforrás – az Eurostat által közzé tett migrációs statisztika – tovább árnyalja a képet. 2017-ben a különböző uniós tagországok munkaerő-felmérései több mint 300 ezer 15–64 év közötti (azaz munkavállalási korúnak számító) magyar állampol-

gárt írtak össze (3. táblázat).⁵ A hazai felvétel férfi többséget mutató migrációs adatával szemben a külföldön összeírt munkavállalási korú magyar állampolgárokat 2017-ben enyhe nőtöbbség jellemezte, és a hazai átlagot is jóval meghaladó arányban voltak közöttük a felsőfokú végzettséggel rendelkezők. Eltértek a célsország szerinti arányok is, a *külföldön* összeírt magyar állampolgárságú foglalkoztatottak 46 százaléka Németországban, 22 százaléka az Egyesült Királyságban élt, míg Ausztria 15 százalékkal a harmadik helyre szorult. A 20–64 éves férfiak 89,5 százaléka foglalkoztatott volt, ami 8,5 százalékponttal magasabb, mint a Magyarországon összeírtakra számított érték. A más uniós tagországban összeírt magyar állampolgárságú nők foglalkoztatási rátája ugyan elmaradt a férfiakétól, de szintén jelentősen meghaladta a KSH MEF-ben kimutatottat. Még figyelemre méltóbb, hogy míg a 20–64 éves, legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkezők kevesebb mint 54 százaléka minősült 2017-ben a MEF szerint foglalkoztatottnak, a külföldön összeírtak esetében ez az arány 74,5 százalék volt. A más uniós tagállamban élő magyarok többsége munkaerőpiaci okok miatt váltott országot, emiatt a foglalkoztatási rátájuk a hazainál minden lényeges bontásban jelentősen magasabb. A külföldön összeírt munkavállalási korú magyarok száma – alacsony szintről indulva – 2010–2015 között évente igen jelentősen, mintegy 30–50 ezerrel nőtt, s ezzel a más tagországban dolgozók létszámnövekedésének üteme az unión belül az egyik leggyorsabbnak számított. A munkavállalási célú kiáramlás 2016-ban már jelentősen mérséklődött, 2017-ben pedig úgy tűnik lényegében megállt, viszont a KSH MEF által jelzett csökkenés ebben a szegmensben még nem mutatható ki.

3. táblázat: A más uniós tagországban élő magyarok száma és foglalkoztatási rátája

	2010	2016	2017
Létszám (ezer fő)			
Magyarországon született, más uniós országban élő 15–64 évesek	145,2	323,7	339,3
Más uniós országban élő 15–64 éves magyar állampolgárok	114,8	312,6	321,1
Ebből 20–64 évesek	112,4	303,5	307,6
Nők	60,7	158,6	168,0
Alacsony végzettséggel rendelkezők	16,3	43,9	55,1
Felsőfokú végzettséggel rendelkezők	36,7	104,2	106,2
Foglalkoztatott	90,7	252,9	261,7
Foglalkoztatási ráta (százalék)			
Más uniós országban élő 20–64 éves magyar állampolgárok	74,0	80,5	80,5
Ebből Férfiak	82,7	89,1	89,5
Nők	66,3	72,0	72,4
Alacsony végzettséggel rendelkezők	62,9	75,9	74,5
Középfokú végzettséggel rendelkezők	73,2	80,1	80,8
Felsőfokú végzettséggel rendelkezők	79,0	81,0	82,6

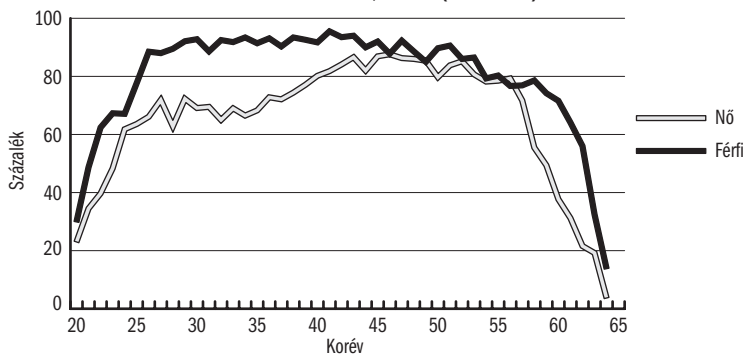
Forrás: EU-LFS (Eurostat adatbázis).

⁵ A két sokaság, azaz a KSH MEF-ben külföldi munkahelyet megadó, és a más uniós tagországok felvételeiben összeírt, magyar állampolgárok csak részben fedik át egymást. Az előbbieket egy része tényleges napi ingázó, így nem tartozik a más uniós munkaerő-felmérés célsokaságába, de azok is, akik a távolság miatt rendelkeznek külföldi lakóhellyel is, a felvétel számára az átlagosnál nehezebben elérhetők (például mert közösségi típusú lakóhelyük van, vagy mert nem beszélik megfelelően a fogadó ország nyelvét.) A magyarországi háztartási kapcsolattal nem rendelkezők, illetve a családjukkal együtt költözők viszont gyakran csak a más uniós országok felvételeiben szerepelnek. Az eltérést illusztrálja az Egyesült Királyság példája, ahol az ottani munkaerő-felmérés 2017-ben hatszor annyi foglalkoztatottat írt össze, mint ahány a magyar felvételben angliai munkahelyként került bejegyzésre.

Az Európai Bizottságnak a magyar foglalkoztatáspolitikát is áttekintő 2017-ről készült országjelentése (EB, 2018) amellett, hogy elismerőn szólt a munkaerőpiaci indikátorok javulásáról, több kritikai észrevételt is megfogalmazott. Így egyebek mellett azt, hogy az alacsony képzettségűek, a nők, a fogyatékkal élők, illetve a roma etnikumhoz tartozók – bár az ő foglalkoztatási mutatóik is javultak – továbbra is aránytalanul alacsony mértékben vannak jelen a magyar munkaerőpiacon. A romák, illetve az alacsony iskolai végzettségűek nem elhanyagolható hányada közmunkásként dolgozott még 2017-ben is, amely foglalkoztatási forma felfuttatását a Bizottság szinte kezdetektől kritikával fogadta, különös tekintettel annak nem eléggé hatékony, a munkaerőpiaci integráció tekintetében esetenként kontraproduktív jellegére.

A 20–64 éves férfiak és nők foglalkoztatási rátája között 2017-ben 15,3 százalékpontos, az uniós átlagot némileg meghaladó különbség volt. Ezt az EB (2018) jelentés összefüggésbe hozta a három év alatti gyermekeknek a formális gyermekgondozásban való alacsony részvételi arányával. Mint azt a koréves foglalkoztatási ráta ábrája mutatja, a magyar nők foglalkoztatási rátája csak 20-as éveik közepéig mozog együtt a férfiakéval, majd a gyermekvállalás időszakában lényegesen elmarad azokétól.⁶ A negyvenes éveik közepére a nők foglalkoztatási rátája eléri a férfiakét, viszont a nyugdíjazás miatti meredek csökkenés a férfiakra jellemzőnél két-három évvel korábban kezdődik meg. A jelenlegi nyugdíjszabályok fennmaradása esetén a férfi–női foglalkoztatási ráta különbsége várhatóan akkor sem fog érdemben csökkeni, ha a kisgyermeket nevelő nők a jelenleginél nagyobb arányban nem töltik otthon a teljes gondozási időt.

2. ábra: A 20–64 éves férfiak, illetve nők foglalkoztatási rátájának alakulása korévek szerint, 2017 (százalék)

Forrás: KSH MEF, 2017. II. negyedévi adat.

⁶ Ennek valószínűleg nem csak a bölcsődei férőhelyek hiánya az oka. Egy 2014. évi, a munkaerő-felméréshez kapcsolt kiegészítő felvétel szerint a gyermekgondozási ellátásra jogosult nők háromnegyede a teljes ellátási időszakot otthon, gyermekével kívánta tölteni, tudatosan vagy a körülmények hatására magáévá téve azt az elmúlt évtizedek lehetőségei alakította nézetet, amely szerint a gyermek számára az óvodáskor eléréséig az a legjobb, ha otthon édesanyjuk gondozza őket. Ez a felfogás legkevésbé a diplomás nőkre jellemző, akik szakmai előrelépését a hosszú távollét akadályozhatja, illetve akik számára a korábbi munkaerőpiaci viszsztatérés az átlagosnál nagyobb anyagi haszonnal járhat.

A foglalkoztatási ráta nemek szerinti különbségénél azt a tényt is meg kell említeni, hogy a magyar nők között az unióban az egyik legalacsonyabb a rész-munkaidőben foglalkoztatottak aránya, és a családi és munkahelyi kötöttségek összehangolását segítő egyéb foglalkoztatási formák (táv munka, rugalmas

vagy kötetlen munkarend) is csak csírájukban léteznek. Igaz, ezzel szemben átlagosnak mondható a több műszakos munkát végző nők aránya, és az uniós átlagnál kevesebben dolgoznak közülük rendszeresen vagy alkalmilag szombaton, illetve vasárnap.

A munkaerőpiaci fellendülésből iskolai végzettségtől függetlenül a társadalom valamennyi rétege részesült, de a legkevésbé iskolázottak (alapfokú végzettségűek) munkaerőpiaci esélyei továbbra is lényegesen rosszabbak. 2017-ben az ebbe a csoportba tartozó 20–64 évesek 53,9 százaléka volt foglalkoztatott, ami ugyan jelentős előrelépés a 2010. évi 36,1 százalékhöz képest, de továbbra is mintegy 20 százalékponttal alacsonyabb, mint a középfokú szakmai bizonyítványt szerettek. (A közfoglalkoztatási program ráadásul a legkevésbé iskolázottak foglalkozási rátájára gyakorolta a legnagyobb hatást, nélküle a 2017. évi mutató 2010-hez viszonyított javulása közel 4 százalékponttal alacsonyabb lett volna.) Az alapfokú magasabb végzettséggel rendelkezők foglalkoztatási rátája meghaladta, a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők elmaradt az uniós átlagtól 2017-ben.

A férfiak és a nők foglalkoztatási rátája közötti különbség függ az iskolai végzettségtől. A két nem foglalkoztatási rátája a gimnáziumi érettségivel rendelkezők esetében áll egymáshoz a legközelebb, sőt a 2010–2017 közötti időszak első felében az ilyen végzettségű nőké még meghaladta a férfiakra jellemzőt. A ráták távolsága a legfeljebb általános iskolát végzettek esetében a legnagyobb, de az ilyen végzettségűek foglalkoztatási rátája nőtt leggyorsabban 2010-hez viszonyítva mindkét nem esetében (ez akkor is igaz, ha a közfoglalkoztatottak nélkül vesszük számba a mutatókat). 2017-ben az alapfokú végzettségű 20–64 éves férfiak több mint 60 százaléka (közfoglalkoztatottakkal együttesen 64,7 százaléka) foglalkoztatott volt, szemben a nők 38,9 százalékaival (illetve a közmunkásokat is figyelembe véve 45,4 százalékaival).

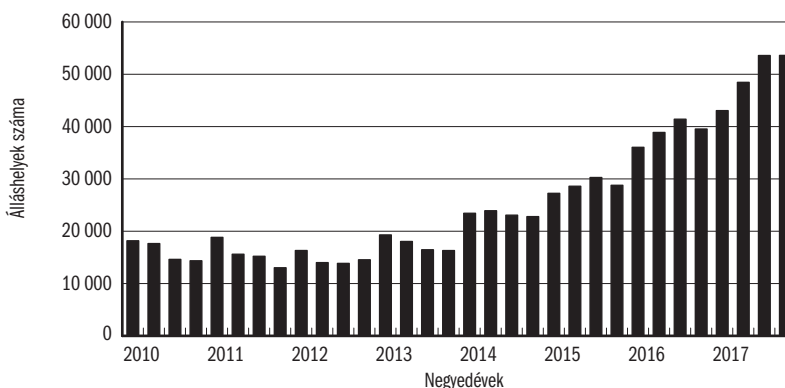
MUNKAERŐ-KERESLET ÉS MUNKAERŐ-TARTALÉK

A hazai munkaerő-tartalék folyamatos csökkenése, a külföldi munkavállalás alig változó volumene mellett, 2017-ben is tovább nőtt a gazdaság munkaerő-igénye. Ehhez – a termelőkapacitások bővülése, a lakásépítési és általában az építőipari boom mellett – hozzájárult a lakosság rendelkezésre álló jövedelmének (és ezzel arányos fogyasztásának) régóta nem látott ütemű növekedése. A KSH Üres álláshely felvételének⁷ összesítése szerint a vállalkozások, a non-profit szféra és a költségvetés intézményei 2017-ben éves átlagban már közel 70 ezer álláshelyet, a 2016. évinél 23 százalékkal többet jelentettek betöltésre váróként. A versenyszféra legalább öt főt foglalkoztató szervezetei 2017 első negyedében 43,1 ezer, a második negyedében 48,5 ezer, a harmadik és negyedik negyedévben pedig már 53,6 ezer olyan üres vagy a közeli jövőben megüresedő álláshelyről számoltak be, amelynek mielőbbi betöltése érdekében

⁷ Az egységes uniós előírásokon alapuló KSH-adatgyűjtés mellett létezik egy másik, szintén a gazdaság munkaerőigényének alakulását megfigyelni hivatott adatgyűjtés is. Az adatgyűjtőhöz, a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálathoz történő bejelentésben azok a munkáltatók érdekeltek, amelyeket támogatott formában kívánnak munkaerőt alkalmazni (jellemzően ez teszi ki a bejelentések kétharmadát), vagy olyan alacsony kvalifikációs igényű munkakörökbe keresnek így munkavállalókat, amelyeknél esélyt látnak regisztrált álláskereső kiközvetítésére. Mivel a kétfajta megfigyelés eléggé eltérő struktúrájú igényt jelez, sem volumenükben, sem trendjükben nem szükségszerű az egyezés. Így például 2017 utolsó hónapjában a KSH által felmértől jóval több, 123,2 ezer állás szerepelt az NFSZ nyilvántartásában, viszont míg a KSH-hoz bejelentett üres álláshelyek száma folyamatosan nőtt, ez 11 százalékkal alacsonyabb számot jelentett az előző év azonos időszakánál.

a munkáltatók már lépéseket tettek (például meghírdették azt) (3. ábra). Az üres álláshelyek száma az év utolsó negyedévében közel 36 százalékos „többletet” mutatott az előző év azonos időszakához képest, ami egyben azt is jelentette, hogy az üres álláshelyek száma az előző évvel azonos ütemben nőtt tovább. A versenyszférában az év utolsó negyedévében az állások 2,5 százaléka volt betöltetlen. A foglalkoztatottak létszámához viszonyítva adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység nemzetgazdasági ágban volt a legtöbb üres állás (5,2 százalék), amit 3,2 százalékkal a feldolgozóipar, illetve 3,1 százalékkal az információ, kommunikáció nemzetgazdasági ág követett. A legnagyobb létszámú nemzetgazdasági ágban, a feldolgozóiparban így a IV. negyedévre a bejelentett üres álláshelyek száma már közelített a 22,3 ezerhez, ami 49 százalékos növekedést jelent az előző év azonos időszakához képest.

3. ábra: Az üres álláshelyek száma a versenyszférában

Forrás: KSH üresálláshely-statisztika.

Az utóbbi években nemcsak Magyarországon, de az Európai Unióban is folyamatosan nőtt a betöltésre váró álláshelyek száma és aránya. 2017 IV. negyedévében az EU28-ban 100 álláshelyre már 2 betöltésre váró jutott, de a tagországok helyzete e téren is meglehetősen eltérő. Általában az alacsony munkanélküliség jellemezte tagországokban magas az üres álláshelyek aránya, míg a válság utóhatásával küzdőkben alig van betöltetlen állás. A tagországok közül Csehországban volt a legmagasabb az üres álláshelyek aránya (2017 IV. negyedévében 100 álláshelyből 4,4 betöltetlen volt). Ezt követte Belgium (3,4 százalék), majd – a magyarországi munkaerőpiaci migráció legfőbb célországát jelentő – Németország (2,8 százalék). Ez utóbbi közel egymillió betöltésre váró álláshelyet jelent, holott 2015-ben mintegy 1,5 millió részben gazdasági (feltételezhetően dolgozni szándékozó) menekült érkezett a Németországba. A rangsor másik végén a tartósan gazdasági nehézségekkel küzdő Görögország állt, ahol az állások mindössze 0,1 százaléka volt üres a jelzett időszakban, de Spanyolországban is csak az állások 0,7 százaléka, Bulgáriában és Portugáliában pedig 0,8 százaléka minősült betöltendőnek. Magyarország 2,4 százalé-

kos üresálláshely-aránya közepesnek mondható, viszont 2017-ben (és már az azt megelőző évben is) az e téren a leggyorsabb növekedést produkáló két-három tagország egyike voltunk.

A munkaerő-tartalék kiterjesztett fogalmába beletartoznak a munkanélküliek, a dolgozni akaró inaktívok, az alulfoglalkoztatottak, valamint a közfoglalkoztatottak is. Ezeknek a munkaerőpiachoz eltérő erősséggel kapcsolódó kategóriáknak mindegyikét csökkenés jellemezte 2017-ben. A teljes tartalék (alulfoglalkoztatottak nélkül) alig valamivel haladta meg a félmilliót (4. táblázat). Ha jelentős a munkaerő iránti kereslet, az alulfoglalkoztatottak könnyebben találnak teljes munkaidős munkát, és a munkanélküli-státust is könnyebben felváltani a foglalkoztatottal, emiatt mindkét kategóriában jelentősen csökkent a létszám. A közfoglalkoztatottakénál tudatos állami beavatkozás eredménye volt a változás, míg a dolgozni szándékozó, de ennek érdekében ténylegesen nem cselekvő inaktívaké csak kevésbé csökkent.

4. táblázat: A foglalkoztatottak és potenciális munkaerő-tartalékba tartozók létszámának alakulása, 2010–2017 (ezer fő)

	2010	2016	2017	2017	2017	Változás 2017/2016
	férfiak és nők együtt			csak nők	nők aránya (százalék)	férfiak és nők együtt (százalék)
Foglalkoztatott összesen	3732,4	4351,6	4421,4	2004,1	45,3	101,6
Ebből:						
– alulfoglalkoztatott	59,2	50,6	40,4	24,1	59,8	79,8
– közfoglalkoztatott	72,5	220,9	194,0	105,7	54,5	87,8
Munkanélküli	469,4	234,6	191,7	96,0	50,1	81,7
Inaktívból:						
– keres munkát, de nem áll rendelkezésre	10,3	6,9	6,8	3,3	49,1	98,6
– szeretne dolgozni, és rendelkezésre áll	200,8	128,5	120,6	63,9	53,0	93,9

Forrás: KSH MEF.

A foglalkoztatottak közül az Európai Unió tartalékként veszi számba az alulfoglalkoztatottakat, vagyis azokat, akik teljes munkaidős állás hiányában dolgoznak részmunkaidőben, és megfelelnek a rendelkezésre állás kritériumának is. Annak ellenére, hogy Magyarországon eleve alacsony a részmunkaidőben dolgozók száma, és nem könnyű ilyen munkát találni, még 2017-ben is nagyjából minden ötödik részmunkaidős – a MEF kérdéseire adott válaszai alapján – alulfoglalkoztatottnak minősült. A nem teljes munkaidőben történő munkavégzés melletti döntést általában több tényező együttese befolyásolja, így nem lehet tudni, hogy az alulfoglalkoztatottak milyen arányban fogadnák el a teljes munkaidős állást, ha azt felajánlanák nekik, ezért, illetve mert csak munkaidejük meghosszabbítása jöhet náluk

számba, a potenciális munkaerő-tartalékból számbavételénél ettől a kategóriától el is lehet tekinteni.

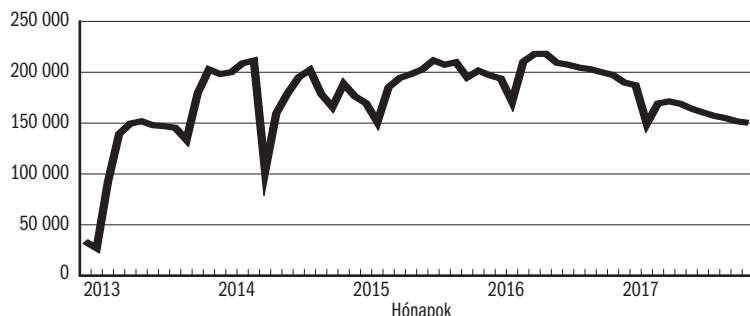
2017-ben a legnagyobb létszámú munkaerő-tartalékot a közfoglalkoztatottak jelentették. A munkanélküli-ellátási rendszer átalakításával, a közmunkaprogramok felfuttatásával létszámuk 2013–2015 között erőteljesen nőtt, 2016-ban a növekedés üteme lassult, de még így is éves átlagban 223,5 ezren – az előző évinél 15,3 ezerrel többen – dolgoztak a BM adatai szerint közfoglalkoztatottként. Ugyanakkor 2016-ban már határozott megfogalmazást nyert az a kormányzati szándék, hogy fel kell gyorsítani a közfoglalkoztatottaknak elsődleges munkaerőpiacra történő beléptetését, részben adminisztratív intézkedések, részben pedig olyan ösztönzők segítségével, mint a közfoglalkoztatási bér és a minimálbér közötti távolság növelése.

2017-ben már megkezdődött a közfoglalkoztatás keretszámainak csökkentése (4. ábra), s ennek eredményeként éves átlagban az előző évinél több mint 40 ezerrel kevesebben dolgoztak ebben a formában. (A MEF-ben a magukat közfoglalkoztatottként meghatározók száma ennél valamivel kisebb csökkenést jelzett.) Változást jelentett az is, hogy 2017-ben a közfoglalkoztatottak havi létszáma a korábbiaknál némileg kevésbé ciklikusan alakult. Mivel a munkaerő iránti kereslet folyamatosan nő, a közfoglalkoztatotti munkahelyek számának csökkentése nem befolyásolta a munkanélküliségi adatokat. A közfoglalkoztatásból elsősorban a képzettebbek, a jobb közlekedési kapcsolatokkal rendelkező vagy munkahelyekkel jobban ellátott településeken élők tudtak kilépni. Az előbbi tényező a közfoglalkoztatottak (egyébként is alacsony) átlagos iskolai végzettségének további csökkenését eredményezte, továbbá azt, hogy a közfoglalkoztatáson belül egyre nehezebb kvalifikáltabb teendők elvégzésére (például munkavezetésre) alkalmas embert találni. A közfoglalkoztatás súlyát tekintve a területi különbségek változatlanul nagyok, foglalkoztatási szerepe a kedvezőtlen munkaerőpiaci helyzetű megyékben (kistérségekben) jelentős, míg a jó adottságúakban elsősorban azoknak kínál munkalehetőséget és a segélynél magasabb jövedelmet, akik valamilyen okból nem, vagy csak komoly akadályok leküzdése után tudnak az elsődleges munkapiacon elhelyezkedni.

A munkaerő-tartaléknak a munkaerőpiachoz szorosan kapcsolódó szegmensét jelentik az ILO-definíció szerinti munkanélküliek. Ők azok, akik ugyan nem dolgoznak, és nincs is olyan munkájuk, amelyről csak átmenetileg vannak távol, de szeretnének dolgozni, és ennek érdekében tesznek is lépéseket, illetve a keresés sikere esetén nincs olyan tényező, ami akadályozná őket a munka megkezdésében. A válságot követően a munkanélküliek számának csökkenése a foglalkoztatásnövekedés megindulásához képest némi késéssel indult, de az utóbbi években meglehetősen dinamikus volt. 2013-hoz képest 2016-ban feleannyian voltak, 2017-ben pedig a MEF – 1992-ben kezdődő történetében először – mért 200 ezer alatti értéket. Éves átlagban 95,7 ezer férfi és nagyjából ugyanannyi nő volt munkanélküli. Így az előbbieket munkanélküliségi rá-

tája 3,8 százalékos, az utóbbiaké 4,6 százalékos volt. Ezzel az unión belül a magyar munkanélküliségi ráta a négy legalacsonyabb közé került.

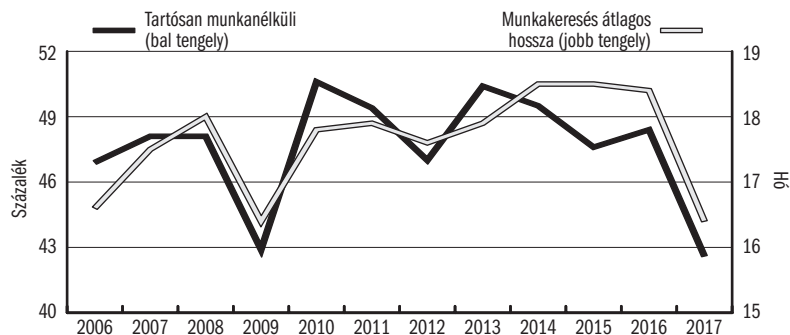
4. ábra: A közfoglalkoztatottak létszámának alakulása, 2013–2017 (ezer fő)

Forrás: KSH havi munkaügyi statisztika.

Az állásvesztés és az újbóli elhelyezkedés között eltelt időt lerövidítheti a munkaerő iránti növekvő kereslet. További ösztönző Magyarországon az, hogy az Európai Unióban példa nélkülösen rövid a biztosítási alapon járó munkanélküliségi ellátás folyósítási ideje is. 2017-ben a munkanélküliség átlagos ideje két hónappal rövidült, de még így is 16,4 hónapnak felel meg, és a munkanélküliek 42,6 százaléka minősült tartós munkanélkülinek (5. ábra).⁸

5. ábra: Tartós munkanélküliek aránya és a munkanélküliség átlagos ideje

Forrás: KSH MEF.

A munkanélküliség számbavételének másik forrását az álláskereső adminisztratív nyilvántartása jelenti. Egy részük nem keres állást (bár azzal, hogy regisztráltatja magát, elvileg kinyilvánítja, hogy kész a munkaügyi kirendeltség által felajánlott munka elfogadására), így nem munkanélküli az ILO-definiációt alkalmazó MEF szerint, egy kisebb részük pedig végez valamennyi jövedelemszerző tevékenységet, ezért foglalkoztatottnak minősül. A nyilvántartott munkanélküliek számát a foglalkoztatási helyzet alakulása mellett az ellátási rendszer jellemzői is befolyásolják, ezért nemzetközi összehasonlítás céljára nem igazán alkalmas, viszont a hazai munkaerőpiaci helyzetkép telje-

⁸ Az utóbbi tíz évben a tartósan munkanélküliek aránya csak 2009-ben volt ilyen alacsony, amikor a válság miatti tömeges beáramlás miatt megugrott a frissen munkanélkülivé váltak száma.

sebb megismeréséhez ez az információ is nélkülözhetetlen. A nyilvántartott álláskeresők száma 2017-ben is csökkent, de kevésbé, mint az ILO-definíció szerinti munkanélkülieké – vélhetően azért, mert egy nem elhanyagolható számosságú csoport a regisztrált álláskereső és a (köz)foglalkoztatotti státus között mozog. Éves átlagában így az előző évi 313,8 ezerrel szemben 2017-ben 283 ezren voltak regisztrált álláskeresők, ebből 29,6 ezren pályakezdőnek minősültek. Az álláskeresőkön belül összességében csökkent az ellátásban nem részesülők aránya (a 2016. évi 49-ről 2017-re 46,8 százalékra), míg a csak limitált ideig járó álláskeresői járadékot (segélyt) kapóké az utóbbi években nagyjából azonosan alakult.

A dolgozni akaró és képes inaktívak egy részét az elmúlt években „felszívta” a közfoglalkoztatás, így 2017-ben alig valamivel több, mint 120 ezren tartoztak ebbe a kategóriába. Az ok, hogy miért nem keresnek munkát, ha szeretnének dolgozni, sokféle lehet. A felsorolt válaszlehetőségek közül az érintettek legnagyobb arányban 2017-ben is a munkakeresés várható sikertelenségét jelölték meg. Erre hivatkozott a férfiak 47,5 százaléka, a nőknek pedig 35,2 százaléka, ami még a növekvő munkaerőhiány mellett is valós alapokon nyugodhat az átlagosnál jóval kedvezőtlenebb munkaerőpiaci jellemzőkkel rendelkezők esetében. Ezt követte a „várja, hogy korábbi munkahelyére visszahívják” válasz (17,5, illetve 12 százalékkal), ami valószínűleg az esetek többségében a közfoglalkoztatásba való újbóli bekapcsolódás szándékát jelenthette. A nőknél ez utóbbihoz hasonló súlyú indok volt a gondozási tevékenység is, míg a férfiak válaszai az előre megadott további választási lehetőségek között többé-kevésbé egyenletesen oszlottak meg. Amellett, hogy a munkaerő-kereslet és -kínálat struktúrája sem felel meg egymásnak, a rendelkezésre álló üres álláshelyek és a tágabb értelemben vett munkaerő-tartalék eloszlása földrajzilag is jelentősen eltérő mintát követett 2017-ben (6. ábra).

6. ábra: Az üres álláshelyek és a munkaerő-tartalék* aránya régióinként, 2017

* A munkaerő-tartalékban a munkanélküliek és dolgozni vágyó inaktívak mellett a közfoglalkoztatottak is szerepelnek. Az adatok 2017. évi átlagok.

Forrás: KSH MEF, valamint KSH üresálláshely-statisztika.

KERESET, MUNKAJÖVEDELEM

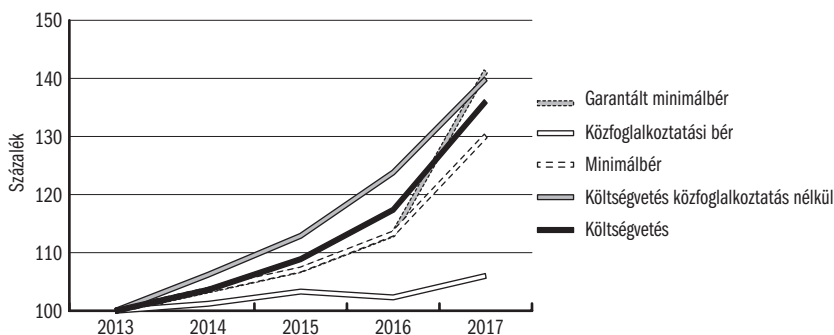
A bruttó keresetek 2016. évi – jelentősnek mondható – 6 százalékos növekedését 2017-ben újabb közel 13 százalékos emelkedés követte. Az utóbbi évtized legmagasabb növekedési üteméhez a kormányzati intézkedések közvetlen és áttételes hatásai épp úgy hozzájárultak, mint a gazdasági folyamatok kedvező alakulása és a munkaerőért folyó verseny erősödése. A kormányzati intézkedések közül hatásában a legjelentősebb a minimálbér 15 százalékos és a garantált minimálbér 25 százalékos emelése volt. A versenyszféra alacsony keresetű szegmenseiben ez közvetlenül, míg a magasabb bérszínvonalú területeken a korábbi kereseti arányok megőrzésének igényén keresztül hatott a keresetnövekedés ütemére. A költségvetési szférában a minimálbér drasztikus emelése ellentmondásos következményekkel járt. A legrosszabbul keresők, a közszolgálati tábla alján levők – de jellemzően szakképzettséget kívánó munkakörben dolgozó, s így a 161 ezer forintra emelt garantált bérminimumra jogosultak – besorolási bérében realizálódott az emelés. A forráshiányos intézmények azonban ennek fedezetét részben a különböző pótlékok, juttatások csökkentésével teremtették meg, így az alapilletmény növekedése nem járt feltétlenül a kereset ugyanilyen arányú emelkedésével. A másik kedvezőtlen következmény, hogy a minimálbér emelése felülírta a szolgálati idő hosszától függő előmeneteli rendszer illetménytégeit, ezáltal azok „összecsúsztak”. Ez a hatás főleg a középfokú végzettséghez kapcsolt illetménytáblák esetében volt erőteljes. A kormány hosszabb távon is a minimálbér további emelését tervezi.⁹ Az emelkedő minimálbér a kisebb hozzáadott érték előállítására képes munkavállalókat, illetve az alacsonyabb hatékonyságú gazdálkodó szervezeteket hozza nehéz helyzetbe, mert a cégeknek az alkalmazáshoz kapcsolódó költségeket ki kell termelniük. Ha ez nem sikerül, a munkavállalók számára marad a minimálbérhez képest egyre rosszabbul díjazott közfoglalkoztatás (amellyel, ha csökkenő volumenben is, de hosszú távon is számol a munkaügyi kormányzat), illetve felgyorsíthatja az alacsonyan jövedelmező, de például a lakosság ellátásában fontos szerepet betöltő vállalkozások megszűnési folyamatát (lásd a kistélepusú működő boltokat, amelyekből 2017-ben a korábbi évekre jellemzőnél több szűnt meg). Mivel 2017-ben a munkaerő iránti kereslet tovább nőtt, a minimálbér jelentős megemelése érdemi munkaerő-kiszorító hatással így nem járt.

A minimálbér-emelés mellett 2017-ben is folytatódott a költségvetési szférában dolgozók szelektív keresetrendezése, de még mindig vannak olyan területek, ahol a keresetek közel egy évtizede változatlanok. 2016-ban a közfoglalkoztatottak létszámalakulása érdemben nem befolyásolta a keresetek növekedési ütemét (nélkülük számolva a növekedés üteme 0,4 százalékponttal lett volna magasabb, mivel létszámuk változatlansága mellett keresetük nem emelkedett), 2017-ben viszont az, hogy létszámuk 20 százalékkal csökkent 1,2 százalékpontos „többletet” eredményezett a keresetek növekedési ütemében.

⁹ 2018-ban a minimálbér újabb 8, a garantált bérminimum pedig 12 százalékkal emelkedett.

A költségvetési szférában, amely a közfoglalkoztatottak közel 90 százalékát alkalmazza, ez a létszámcsökkenés 2,9 százalékponttal járult hozzá a kereseti dinamikához. A költségvetési szférában dolgozók keresetének növekedési üteme a közfoglalkoztatottak nélkül számolva csak 1,6 százalékponttal (ezen belül a rendszeres kereseti része mindössze 0,2 százalékponttal) múlta felül a versenyszférára jellemzőt. 2017-ben a közfoglalkoztatottak bére, ha igen szerény mértékben, de emelkedett,¹⁰ inimálbérhez viszonyított aránya a korábbi évekre jellemzőnél is erőteljesebben csökkent.

7. ábra: A bruttó keresetek növekedési üteme (2013=100 százalék)

Forrás: Havi munkaügyi jelentés.

10 2017-ben a közfoglalkoztatási bér a 2015-ben és 2016-ban érvényes 79 155 forintról 81 530 forintra, a garantált közfoglalkoztatási bér 101 480 forintról 106 555 forintra nőtt, és hasonló arányban emelkedett a munkavezetőknek a vezetettekénél alig valamivel nagyobb összeget jelentő bére is.

11 2017-től a korábban a pozitív adóalap 500 millió forintot meg nem haladó összegéig 10 százalékos, az 500 millió forintot meghaladó utáni 19 százalékos mérték értékhattártól függetlenül 9 százalékra változott.

12 2017-ben az egy órára jutó munkaerőköltség a járulékkulcs csökkentése ellenére is 10 százalékkal nőtt.

13 A mikrovállalkozások adata évente egy alkalommal, az adóbevallásból kerül ehhez hozzábecsléssel, így az csak 2018 végén áll rendelkezésre.

14 2018-tól az évközi intézményi munkaügyi adatgyűjtés teljes körűsítésének keretében a NAV folyamatosan frissülő regiszter adata adja, a fenti létszámadat már ugyanezen módszer szerint került kiszámításra.

A keresetemelés forrásának megteremtését segítette a munkaadói közterhek csökkentése (a szociális hozzájárulási adó kulcsa 27 százalékról 22 százalékra változott), illetve az élőmunka költségével csak áttételesen kapcsolatba hozható módon a társasági adó kulcsának egységesítése és mérséklése.¹¹ (Aminek azonban a kis- és közepes vállalkozások esetében csak minimális kiadásmegtakarító hatása volt.) A keresetemelés finanszírozhatóságához olyan adórendszeri módosítás is hozzájárult, amely eredetileg nem ezt a célt szolgálta: 2017-ben néhány élelmiszer után a vendéglátás áfakulcsa is csökkent, ennek eredménye azonban az éttermi árakban nem realizálódott. Ezt leggyakrabban általában a keresetek (részben a minimálbér változásából következő, részben a versenyhelyzet éleződése miatti) emelésével indokolták. Az adórendszerbeli könnyítés rövid távon ellensúlyozni tudja a keresetek dinamikus növekedéséből következő versenyképesség-romlást, de ennek az eszköznek a hatása korlátozott.¹²

A versenyszférában az évközi¹³ kereseti statisztika a legalább öt főt foglalkoztató gazdálkodó szervezetekre terjed ki, melyek 2,08 millió főt foglalkoztattak 2017-ben.¹⁴ A bruttó kereset növekedési üteme 11,6 százalék volt, ezen belül a fizikai besorolásúaké 14,9 százalékkal 221,3 ezer forintra, a szellemieké pedig 8,6 százalékos növekedés eredményeként 444,7 ezer forintra változott. A két alap-állománycsoport kereseti dinamikája közötti szokatlanul nagy (ráadásul a fizikaiak javára mutatkozó) különbség részben a minimálbér és a garantált bérminimum megemeléséből adódott. A kereset növekedéshez hozzájárult az

is, hogy egy hároméves megállapodás első ütemeként 2017 januárjától 13–14 százalékos emelésben részesült mintegy 200 állami tulajdonú vállalkozás dolgozója. Az érintett szervezetek között olyan nagy létszámúak is voltak, mint a MÁV, a Magyar Posta, a Volán vagy a regionális vízszolgáltatók. A munkavállalók alkupozíciójának erősödését jelzi, hogy nőtt a bérkövetelést sztrájkkal kikényszerítő, de még így is kisszámú akciók száma.

A versenyszféra dominálta nemzetgazdasági ágak közül a legnagyobb arányú keresetnövekedés 2017-ben az ingatlanügyleteket, illetve és a víz- és hulladékgazdálkodást jellemezte (17,6 százalék, illetve 15 százalék). A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás ugyancsak jelentős (14,2 százalékos) keresetnövekedésében részben a minimálbér-emelés, részben az ágazat növekvő munkaerő gondjait megoldani hivatott bérfejlesztések játszottak szerepet. Átlag feletti (14,3 százalékos) növekedés jellemezte az adminisztratív és szolgáltatási tevékenység nemzetgazdasági ágát is. A versenyszféra foglalkoztatási szempontból legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ágaiban a feldolgozóiparban, illetve a kereskedelem, gépjárműjavításban a keresetnövekedés üteme nagyjából átlagos volt, de ágazati, illetve gazdálkodó szervezeti szinten jelentős különbségek mutatkoztak. A kereskedelemben a külföldi tulajdonú láncok (Lidl, Aldi, Auchan vagy részben sztrájk által kikényszerített módon a Tesco) jóval az átlag feletti fizetést tudtak dolgozóiknak adni, míg a kisebb vállalkozásoknak nagy terhet jelentett még a megemelt minimálbér kigazdálkodása is. Jóval átlag alatt alakult viszont a keresetnövekedés üteme az információ és kommunikáció (6,5 százalék), valamint a pénzügyi, biztosítási tevékenység (8,2 százalék) – azaz a két kiugróan magas kereseti átlag (510,7 ezer forint/hó illetve 561,6 ezer forint/hó) jellemezte – nemzetgazdasági ágban.¹⁵

2017-ben a költségvetési szféra a közfoglalkoztatottakkal együtt az alkalmazásban állók több mint egyötödének a megélhetését biztosította. A költségvetési területeken dolgozók javadalmazását érintő kormányzati intézkedések tehát jelentős hatást gyakorolnak a nemzetgazdaság keresetnövekedési ütemére, s tekintettel arra, hogy itt négy munkavállalóból három nő, még ennél is erősebbet a nők kereseti helyzetének alakulására. A költségvetési intézmények túlsúlya jellemezte mindhárom nemzetgazdasági ágban voltak olyan intézkedések, amelyek vagy áthúzó, vagy adott évi hatásukkal hozzájárultak a korábbi évekre jellemző meghaladó keresetnövekedési ütemhez, de egységes szemléletű átfogó rendezés nem történt. Így egyazon nemzetgazdasági ágban vannak területek, ahol jelentős bérfejlesztés történt az elmúlt időszakban, és vannak, amelyek teljesen kimaradtak belőle. Ez különösen jellemző a közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás nemzetgazdasági ágra. Itt ebben az évben egy 2018-ig szóló összesen 50 százalékos emelést biztosító megállapodás részeként július 1-jétől a rendvédelmi és honvédelmi dolgozók kaptak 5 százalékos emelést, és a terület keresetrendezéséből eddig kimaradó közalkalmazottak is pótlékban részesültek. Újabb 5 száza-

15 Mindkét nemzetgazdasági ágban a szellemi munkakörök erősen felülreprezentáltak, ami részben indokolja a magas kereseti átlagot.

lékkal nőtt 2017. január 1.-től a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) dolgozóinak keresete, emelték a fővárosi és megyei kormányhivatalok dolgozóinak keresetét. Döntés született arról is, hogy a 2016–2018 közötti időszakban az igazságszolgáltatásban dolgozók átlagosan évi 5 százalékos emelésben részesülnek. A közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás nemzetgazdasági ágban dolgozók keresete így 2017-ben összességében 14,0 százalékkal haladta meg az előző évit.

Az oktatásban dolgozók 8,8 százalékos keresetnövekedési ütemét alakító tényezők közül a legnagyobb súlyú a felsőoktatásban dolgozó oktatók és kutatók 2016 őszén induló, több évre ütemezett bérrendezése volt. Emellett a közoktatásban dolgozó pedagógusok 2013-ban bevezetett életpályamodellje még 2017-re is átlagosan 3,5 százalékos béremelést irányzott elő. Az életpályamodell bevezetéséhez kapcsolódó keresetrendezés tipikus sémát követ: az első évre koncentrálódó jelentősebb, majd a követő évekre egyenletesen elosztott kisebb emelés. Ennek a szisztémának a hátránya, hogy mire a keresetrendezés befejeződik – mint a pedagógustársadalom reakciója mutatja – az első évi jelentős korrekció hatását az érintettek már alig érzékelik.

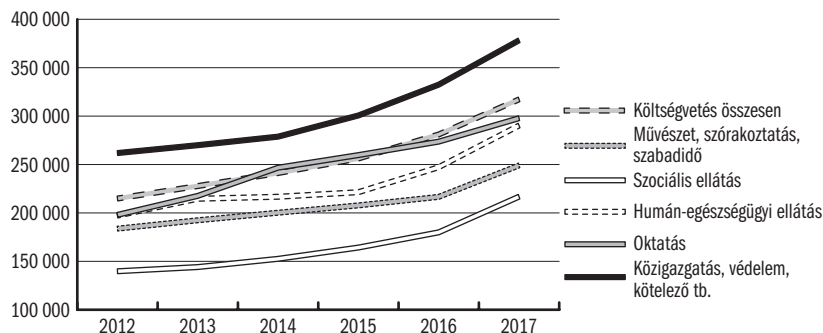
A 2016–2017. évi költségvetést érintő kereseti intézkedések fő címzettjei az egészségügyi és szociális ellátás nemzetgazdasági ág dolgozói voltak. Az illetményrendezés több, kisebb korrekciós intézkedést követően 2016 második felében indult, s így a bázison keresztül hatott 2017 keresetnövekedési ütemére. 2017 novemberétől a szakorvosok és kórházi szakgyógyszerészek 100 ezer forintos emelésben, a nem szakvizsgázott kollégáik 50 ezer forintos emelésben részesültek, és átlagosan 12 százalékkal nőtt az egészségügyi szakdolgozók keresete is. A rendezés több, kisebb besorolási anomáliát is megszüntetett (például a diplomás óvónők a pedagógusbértábla hatálya alá kerülhettek át). A szociális területen dolgozók jelentős részénél a rendezés csak az illetménynek a garantált bérminimumra történő emelését jelentette. Összességében 2017-ben – közfoglalkoztatottak nélkül – a humán-egészségügyi ellátásban dolgozók bruttó átlagkeresete 17,4 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbit, a szociális ellátásban dolgozóké pedig átlagosan 20,5 százalékkal nőtt. 2017 januárjától a kulturális terület 20 ezer közalkalmazottja is átlagosan 15 százalékos mértékű keresetemeléssel részesült, aminek jó része itt is a törvényben garantált bérminimum elérését biztosította.

A költségvetési szférában dolgozók bruttó keresetének alakulását a fontosabb nemzetgazdasági ágakban a 8. ábra foglalja össze.

A foglalkoztatás szempontjából a fenti kettőnél kisebb súlyú nonprofit szektor foglalkoztatottjai (közfoglalkoztatottak nélkül számolva) 2017-ben az előző évinél átlagosan 10,6 százalékkal kerestek többet. A költségvetési intézményeknél és a delegált állami feladatokat ellátó nonprofit szervezeteknél dolgozók közül keresetbe nem számító kompenzációt igényelhetnek azok, akiknek nettó keresetét a 2011. és 2012. évi jövedelemadó-, illetve járulé-

szabály-változások csökkentették. A keresetkorrekciós intézkedések és a munkaerő-cserélődés eredményeként a kompenzációban részesülők száma a 2012. évi közel 400 ezerrel 2017-ig 100 ezer körülire csökkent, s ez a kompenzáció átlagosan havi 8700 forintot jelentett.

8. ábra: A költségvetési szférában dolgozók bruttó keresetének alakulása a fontosabb nemzetgazdasági ágakban (közfoglalkoztatottak nélkül, ezer forint)

Forrás: KSH, Havi munkaügyi jelentés.

A kereset mellett a dolgozói díjazás részét képezi még az egyéb munkajövedelem is – aminek döntő részét az úgynevezett cafetériajuttatások adják.¹⁶ A cafetériajuttatások körében 2017-ben jelentősebb változás nem volt, és maradtak a kedvezményes adózás felső határai is (a költségvetési intézmények dolgozóinál 200 ezer forint/év, más munkáltatónál 450 ezer forint/év), így a munkajövedelmen belüli arányok érdemi átrendezésében a munkáltatók nem voltak érdekeltek. Részben emiatt, részben pedig azért, mert volt ahol a minimálbér emelése a cafetériajuttatás terhére történt, az egyéb munkajövedelem 7,6 százalékos növekedési üteme jóval elmaradt a keresetétől, azaz csökkent az egyéb munkajövedelemnek a teljes munkajövedelmen belüli aránya. Egyéb munkajövedelemként a versenyszféra teljes munkaidős alkalmazásban állói éves szinten átlagosan 186 ezer forintot, a költségvetésé pedig 178 ezer forintot kaptak, de az átlag mögött meghúzódó különbség igen jelentős, még az azonos nemzetgazdasági ágban tevékenykedő munkáltatók esetében is.

Az, hogy a munkavállaló bruttó béréből mennyit kap kézhez, az adó- és járulékrendszer függvénye. Ennek 2017-ben egyetlen, a nettó keresetet érdemben érintő elemében volt csak változás, tovább nőtt a két gyermek után járó adókedvezmény: az egy- és többgyermekesek adókedvezményének változtatatlansága mellett a kétgyermekesek, az előző évi gyermekenkénti 83 330 forint helyett 100 000 forinttal, az egygyermekesek a tavalyihoz hasonlóan 66 670 forinttal, a három és annál több gyermeket nevelők pedig gyermekenként 220 ezer forinttal csökkenthették havonta személyijövedelemadó-alapjukat. Az 5. táblázat mutatja a családi kedvezmény figyelembevételével számított nettó és reálkereset alakulását 2017-ben.

¹⁶ A kereset és az egyéb munkajövedelem együtt a hazai fogalmi rendszer szerinti munkajövedelem, amely a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott keresetfogalomnak felel meg.

5. táblázat: A családi kedvezmény figyelembevételével számított nettó és reálkereset alakulása, 2017

Eltartott gyermekek száma	Számított nettó kereset (forint/fő/hó)	Nettó kereset	Reálkereset	Az adott háztartástípusba tartozó alkalmazásban állók részaránya (százalék)
		2016. évihez viszonyított változása		
0 gyermek	193 659	12,6	10,0	54,1
1 gyermek	201 999	12,8	10,2	22,4
2 gyermek	230 815	13,7	11,1	17,1
3 és annál több gyermek	249 235	11,7	9,0	6,4
Nemzetgazdaság összesen	205 431	12,8	10,1	100,0

Forrás: A havi munkaügyi jelentés és a *HKÉF* adatait felhasználó mikroszimulációs modell.

A családi adókedvezmény nélkül számolt nettó átlagkereset növekedési üteme a bruttó keresetével megegyezően 12,9 százalék volt, így a közfoglalkoztatottak nélkül számított nemzetgazdasági szintű nettó átlagkereset 206,7 ezer forintnak felelt meg. A fogyasztói árak 2,4 százalékos emelkedése mellett a keresetek reálértéke 10,3 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbit.

Hivatkozások

MFB (2018): [Periszkóp](#). Magyar Fejlesztési Bank, Budapest, július.

EB (2018): [2018. évi országjelentés – Magyarország](#). 2018. március, Európai Bizottság. Brüsszel, 2018.3.7.SWD(2018) 215 final.